https://doi.org/10.32849/2409-9201.2025.25.17

УДК 346.24 UDC

РЕОРГАНІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Олена ЧЕРНЕНКО

кандидат юридичних наук, старший дослідник, старший науковий співробітник

Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України (Київ)

REORGANIZATION OF STATE-OWNED ENTERPRISES

Olena CHERNENKO

Candidate of Legal Sciences, Senior Researcher, Senior Research Fellow

Academician F.H. Burchak Scientific Research Institute of Private Law and Entrepreneurship of the NALS of Ukraine (Kyiv)

https://orcid.org/0000-0001-5184-333X

Стаття присвячена дослідженню проблемних питань пов'язаних з реформуванням державного сектора економіки. Неефективне управління залишається однією з найголовніших причин низької прибутковості державних підприємств. Наразі необхідним є створення ефективних моделей управління державними підприємствами, в основі яких було б формування оптимального балансу між прибутковістю та виконанням соціально значимих функцій.

Реорганізація суб'єктів господарювання може мати на меті економію витрат, вилучення збиткових видів діяльності, удосконалення організації виробництва, підвищення контролю за якістю продукції та витрачанням фінансових ресурсів, розробка нових видів продукції, пошук нових ринків збуту, підвищення кваліфікації персоналу, оптимізація оподаткування, залучення додаткового фінансування.

Корпоратизація – це зміна організаційно-правової форми державного підприємства на корпоративну структуру, що регулюється відповідним корпоративним законодавством. Прихильники процесу корпоратизації вважають, що вона дозволяє підвищити ефективність управління, залучити приватні інвестиції та впровадити сучасні управлінські практики, зберігаючи при цьому стратегічний контроль держави над ключовими активами. Цей процес також сприяє прозорості фінансових потоків, зменшенню корупц-

The article is devoted to the study of problematic issues related to the reform of the public sector of the economy. Ineffective management remains one of the main reasons for the low profitability of state-owned enterprises. Currently, it is necessary to create effective models of management of state-owned enterprises, which would be based on the formation of an optimal balance between profitability and the performance of socially significant functions.

Reorganization of business entities may aim to save costs, eliminate unprofitable activities, improve production organization, increase control over product quality and the expenditure of financial resources, develop new types of products, search for new sales markets, improve personnel skills, optimize taxation, and attract additional financing.

Corporatization is a change in the organizational and legal form of a state-owned enterprise to a corporate structure governed by relevant corporate legislation. Proponents of the corporatization process believe that it allows for increased management efficiency, attracting private investment, and implementing modern management practices while maintaining strategic state control over key assets. This process also contributes to the transparency of financial flows, reducing corruption risks, and optimizing budget expenditures for the maintenance of state-owned enterprises.

In connection with the adoption of the

ційних ризиків та оптимізації витрат бюджету на утримання державних підприємств.

У зв'язку з прийняттям Закону України «Про особливості регулювання підприємницької діяльності окремих видів юридичних осіб та їх об'єднань у перехідний період» державний сектор економіки найближчим часом зазнає радикальних змін.

В новому законі замість правових титулів майна права господарського відання й оперативного управління впроваджено – «право відання державним майном» та «узуфрукт державного майна», що не були передбачені законодавством України і є новими для національної системи законодавства. Відсутність чіткого законодавчого регулювання впроваджених правових титулів майна створює правову невизначеність щодо таких понять та несе ризики непрозорості управління, відсутності належного контролю та вибуття такого майна з державної власності. Для усунення окресленої проблеми необхідно на законодавчому рівні визначити зміст зазначених правових титулів майна та встановити обсяг повноважень власника.

Ефективність, прибутковість, конкурентоспроможність підприємств залежить не від форми власності, а від ефективного менеджменту, прозових правил гри, відсутності політичного впливу на управління підприємством та належного законодавчого регулювання. Чи будуть окреслені законодавчі нововведення мати позитивний вплив на державний сектор економіки покаже час.

Ключові слова: реорганізація, корпоратизація, приватизація, державні підприємства, акціонерні товариства, державна власність, управління підприємством

Law of Ukraine "On the Peculiarities of Regulation of Entrepreneurial Activities of Certain Types of Legal Entities and Their Associations in the Transitional Period", the public sector of the economy will undergo radical changes in the near future.

In the new law, instead of legal property titles, the rights of economic management and operational management have been introduced – "the right to manage state property" and "usufruct of state property", which were not provided for by the legislation of Ukraine and are new to the national legislative system. The lack of clear legislative regulation of the introduced legal property titles creates legal uncertainty regarding such concepts and carries the risks of non-transparency of management, lack of proper control and withdrawal of such property from state ownership. To eliminate the outlined problem, it is necessary to determine at the legislative level the content of the specified legal property titles and establish the scope of the owner's powers.

The efficiency, profitability, and competitiveness of enterprises depend not on the form of ownership, but on effective management, prosaic rules of the game, the absence of political influence on enterprise management, and proper legislative regulation. Time will tell whether the outlined legislative innovations will have a positive impact on the public sector of the economy.

Keywords: reorganization, corporatization, privatization, state-owned enterprises, joint-stock companies, state ownership, enterprise management

Питання державної власності, управління нею завжди були об'єктами наукових досліджень. Аналіз діяльності переважної більшості державних підприємств в Україні демонструє, що неефективність управління залишається однією з найголовніших причин низької прибутковості підприємств державного сектора економіки.

Варто навести дослідження періоду 2016–2023 років – кількість господарських товариств у сфері управління Фондом державного майна, що мають частку держави в статутному капіталі, скоротилась на 19% у зв'язку із приватизацією та банкрутством деяких товариств. Надходження до бюджету від сплати дивідендів періоду зросло вдвічі, тоді як товариства з

корпоративними правами держави продемонстрували збитковість більш ніж у 8 разів. Така ситуація пояснюється тим, що до сфери управління Фонду державного майна передаються підприємства, що мають незадовільний господарсько-фінансовий стан (збитковість, нерентабельність, борги, неможливість реорганізувати виробництво, зменшити умовно-постійні витрати), спричинений неефективним менеджментом при попередній формі власності – державній.

Станом на 2023 рік, в Україні функціонувало понад 3500 державних підприємств, з яких близько 300 вважаються стратегічно важливими для економіки та безпеки держави. При цьому, за даними Міністерства економіки України, сукупна вартість активів топ-100 найбільших державних підприємств становить близько 1,3 трлн грн, що еквівалентно приблизно 25% ВВП країни. Однак, ефективність управління цими активами залишається низькою: середня рентабельність активів державних підприємств у 2022 році склала лише 1,8%, що значно нижче показників приватного сектору (5,2%) [1, с. 14].

Наразі необхідним є створення ефективних моделей управління державними підприємствами, в основі яких було б формування оптимального балансу між прибутковістю та виконанням соціально значимих функцій.

Прийняття Закону України «Про особливості регулювання підприємницької діяльності окремих видів юридичних осіб та їх об'єднань у перехідний період» обумовлює необхідність та актуальність дослідження питань пов'язаних з реформуванням державного сектора економіки.

Питання пов'язані з реорганізацією, корпоратизацією підприємств розглядалися в наукових працях такими вченими як О.А. Беляневич, О.М. Вінник, В. Г. Жорнокуй, О.Р. Кібенко, В.М. Кравчук, І.М. Кучеренко, В.В. Рєзнікова, І.В. Спасибо-Фатєєва та ін.

Метою статті є аналіз новел законодавства України, що регулюють питання реорганізації підприємств державної власності.

В науці є поширеною думка, що реорганізацію слід розглядати як особливий процес, в результаті якого відбувається припинення та / або створення юридичної особи, що зумовлено переходом прав і обов'язків юридичної особи – правопопередника у порядку правонаступництва до іншої юридичної особи – правонаступника. На думку більшості вчених, єдиною спільною ознакою всіх форм реорганізації є перехід майна юридичних осіб, що перебувають у процесі реорганізації, у порядку універсального правонаступництва. Адже саме за допомогою такого правового механізму, як реорганізація, можливо здійснити необхідні юридичні зміни у структурі капіталу (майні) юридичної особи, мінімізуючи негативний вплив таких змін на виробничу діяльність і відносини з кредиторами» [2, с. 78].

Отже, реорганізацією слід вважати процес, якому притаманні такі ознаки: 1) має місце універсальне правонаступництво, яке полягає у переході майна, прав і обов'язків від юридичної особи – правопопередника до юридичної особи – правонаступника; 2) при здійсненні реорганізації відбувається припинення та / або створення юридичних осіб, які перебувають у процесі реорганізації; 3) суб'єктами, які беруть участь у проведенні реорганізації виступають юридичні особи, які передають своє майно, права і обов'язки юридичним особам – правонаступникам; 4) при проведенні реорганізації може відбуватися зміна майнового становища юридичної особи – правонаступника, яка полягає у зменшенні або збільшенні обсягу капіталу, що переходить у порядку правонаступництва та / або зміна суб'єктного складу (учасників), що залежить від порядку та форми проведення реорганізації. [3, с. 157].

Реорганізація суб'єктів господарювання може мати на меті економію витрат, вилучення збиткових видів діяльності, удосконалення організації виробництва, підвищення контролю за якістю продукції та витрачанням фінансових ресурсів, розробка нових видів продукції, пошук нових ринків збуту, підвищення кваліфікації персоналу, оптимізація оподаткування, залучення додаткового фінансування, списання/замороження заборгованості або її частки тощо [4].

Основними причинами здійснення реорганізації діючого підприємства слід вважати наступні: – суттєве розширення діяльності підприємства та його розмірів; – згортання діяльності

підприємства; – необхідність проведення фінансової санації; – необхідність зміни повноти відповідальності власників за зобов'язаннями підприємства; – диверсифікація напрямків діяльності; – податкові мотиви; – необхідність збільшення власного капіталу (покриття потреби в капіталі та підвищення рівня кредитоспроможності підприємства) [5, с.125–126].

Аналіз європейського законодавства свідчить, що реорганізація може здійснюватися шляхом злиття і поділу товариств (компаній), що можуть здійснюватись як у спосіб приєднання, так і внаслідок створення нових товариств (компаній) з відмінністю у визначенні цілей здійснення реорганізації для виконання завдання укрупнення капіталу чи, навпаки, дроблення капіталу компанії(-й). Крім того, спеціальними нормами виділено й можливість здійснення перетворення як зміни організаційно-правової форми товариства. З огляду на наведе, відповідно до європейського законодавства можна виділити три основні способи реорганізації: 1) злиття; 2) поділ; 3) перетворення, що поділяється на підвиди. На відміну від європейського, вітчизняне законодавство виділяє п'ять способів реорганізації, які пропонується теоретично згрупувати у три категорії: об'єднання (злиття, приєднання), дроблення (поділ, виділ) та перетворення юридичних осіб. Водночас законодавство України вважає реорганізацію (злиття, приєднання, поділ, виділ, перетворення) однією з двох підстав припинення юридичної особи на рівні з ліквідацією й установлює відповідну процедуру [6, с. 347].

В умовах розвитку сфери підприємництва зміна організаційно-правової форми організації ведення бізнесу, його укрупнення чи поділу, наслідком чого є передання майна, коштів, прав та обов'язків від юридичної особи, що реорганізується, до юридичної особи – правонаступника, є одним із поширених механізмів розвитку конкурентного середовища на ринку товарів, робіт, послуг і капіталів [7, с. 48].

Корпоратизація – це зміна організаційно-правової форми державного підприємства на корпоративну структуру, що регулюється відповідним корпоративним законодавством. Суб'єкт господарювання, який пройшов процес корпоратизації, називається корпоратизованим. Доктринальні тлумачення цього поняття здебільшого зводяться до того, що «суть корпоратизації полягає в реорганізації державного підприємства чи його об'єднання шляхом перетворення».

Отже, корпоратизація – це «перетворення державного підприємства, а також закритих акціонерних товариств, більш як 75% статутного капіталу яких перебуває у державній власності, в акціонерні товариства». «Корпоратизація –це не приватизація, а це зміна організаційно-правової форми й ефективніше корпоративне управління».

Слід зазначити, що корпоратизація в Україні започаткована Указом Президента України «Про корпоратизацію підприємств» від 15 червня 1993 р. № 210/93, який є чинним і на сьогодні. Указ визначає мету корпоратизації у складі трьох частин: реформування управління державним сектором економіки; підвищення відповідальності державних підприємств за результати економічної діяльності; підготовка їх до приватизації. З початку свого заснування корпоратизація відбувалася паралельно із приватизаційними процесами в Україні.

Корпоратизація державних підприємств представляє собою структуровану процедуру, різновид реорганізації юридичних осіб, за якими відбувається часткове відчуження державного майна, на договірних засадах, з метою подальшого ефективного їх функціонування, а також інвестиційної привабливості, стійкою платоспроможності, спроможної конкурентоздатності, тощо [8, с. 197].

Прихильники процесу корпоратизації вважають, що остання дозволяє підвищити ефективність управління, залучити приватні інвестиції та впровадити сучасні управлінські практики, зберігаючи при цьому стратегічний контроль держави над ключовими активами. Цей процес також сприяє прозорості фінансових потоків, зменшенню корупційних ризиків та оптимізації витрат бюджету на утримання державних підприємств. Крім того, корпоратизація створює умови для більш гнучкого реагування на ринкові зміни та технологічні інновації, що є критично важливим для стратегічної підтримки конкурентоспроможності національної економіки [1, с. 33].

Корпоратизація також сприяє наближенню умов для державних і приватних суб'єктів підприємництва, прискоренню реформування системи управління на основі зменшення адмі-

ністративних функцій міністерств і залучення приватних інвестицій [9, с. 51].

9 січня 2025 року Верховною Радою України було прийнято законопроєкт №6013 «Про особливості регулювання підприємницької діяльності окремих видів юридичних осіб та їх об'єднань у перехідний період», закон підписано Президентом України 26 лютого 2025р. (надалі – закон). Відповідно до статті 14 закону підприємства державної власності мають бути реорганізовані в ТОВ та АТ протягом перехідного періоду. Порядок перетворення державного підприємства в акціонерне товариство, товариство з обмеженою відповідальністю, 100 відсотків акцій (часток) якого належать державі, затверджується Кабінетом Міністрів України.

Зазвичай держава і взагалі національне суспільство приходять до необхідності корпоратизації державних підприємств скоріше вимушено: під тиском цілого комплексу непростих економічних, політичних та соціальних факторів: 1) зростаюча неефективність державних підприємств, зокрема в умовах бюрократичного управління та корупційних ризиків, потребує впровадження сучасних методів корпоративного менеджменту, які базуються на ринкових принципах; 2) потенційно, корпоратизація мала б сприяти підвищенню прозорості та підзвітності, що є критично важливим для зниження корупційних ризиків та забезпечення ефективного використання державних ресурсів; 3) у контексті глобалізації та інтеграції до міжнародних ринків, національні економіки потребують конкурентоспроможних державних підприємств, здатних відповідати світовим стандартам; 4) потенційно, корпоратизація мала б сприяти залученню більших іноземних інвестицій та технології, що сприяє добробуту, економічному зростанню та інноваційному розвитку і галузі, і територій, і всієї країни; 5) у періоди економічних криз чи післявоєнного відновлення, ефективні державні підприємства можуть стати інструментом стабілізації та розвитку, забезпечуючи робочі місця та критично важливі послуги [1, с. 25].

Отже, у зв'язку з прийняттям Закону України «Про особливості регулювання підприємницької діяльності окремих видів юридичних осіб та їх об'єднань у перехідний період» державний сектор економіки найближчим часом зазнає радикальних змін, що викликає певні занепокоєння серед науковців та практиків.

Так, Головне науково-експертне управління Верховної Ради у своєму висновку до законопроєкту №6013 зазначило, що «згідно з ч. 1 ст. 10 Закону України «Про приватизацію державного і комунального майна» перетворення державних підприємств у господарські товариства є елементом механізму приватизації державного майна. Таким чином, реорганізація державних підприємств у господарські товариства, передбачена у ч. 1 ст. 22 проекту, створює як ризики втрати державою контролю за підприємствами, приватизація яких заборонена, що може мати негативні наслідки, у тому числі й щодо національної безпеки України, так і корупційні ризики щодо передачі контролю за такими державними підприємствами поза механізмом їх приватизації».

Необхідно звернути увагу і на ч.10 статті 14 закону, яка передбачає, що у разі якщо уповноважений суб'єкт управління об'єктами державної власності не прийняв рішення про перетворення або ліквідацію державного підприємства (державного комерційного підприємства, казенного підприємства) у строк, передбачений частиною першою цієї статті (6 місяців), Кабінет Міністрів України приймає рішення про передачу єдиного майнового комплексу такого підприємства до сфери управління Фонду державного майна України, крім єдиних майнових комплексів підприємств, що не підлягають приватизації. Отже, окреслена норма може бути «недобросовісно» використана суб'єктом управління, який в силу різних причин може затягувати з прийняттям відповідного рішення, а це в подальшому дозволить Фонду державного майна здійснити відчуження майна, що перебуває у державній власності, на користь фізичних або юридичних осіб.

Нині майно державного комерційного підприємства закріплюється за ним на праві господарського відання. Майно казенного підприємства закріплюється за ним на праві оперативного управління. В Законі України «Про особливості регулювання підприємницької діяльності окремих видів юридичних осіб та їх об'єднань у перехідний період» замість правових титулів

майна права господарського відання й оперативного управління впроваджено – «право відання державним майном» та «узуфрукт державного майна», що не були передбачені законодавством України і є новими для національної системи законодавства.

У приватному праві Стародавнього Риму узуфрукт був правом на тілесну річ, і його об'єктом виступали неспоживні у їхньому господарському використанні речі, які повинні приносити плоди (прибуток, дохід) їхньому володільцеві. Об'єктами узуфрукта ставали також маєтки, частина (кімната) житлового будинку. Визначення об'єкта узуфрукта мало істотне значення у разі вирішення питання про суб'єкта права, уповноваженого вилучати плоди з використовуваної речі, а також про їхній розподіл [10, с.41].

Інститут узуфрукту став складовою частиною багатьох правових систем континентальної правової сім'ї (зокрема Бельгії, Іспанії, Італії, Квебеку, Нідерландів, Німеччини, Франції, Швейцарії, Туреччини), у т. ч. постсоціалістичних (Болгарії, Польщі, Румунії, Угорщини, Чехії) та деяких пострадянських (Естонії, Молдови) країн. Слід відзначити, що деякі дослідники називають узуфрукт «другим серед речових прав за значущістю після права власності» й «еталоном права користування чужим майном» [11, с. 74].

З-поміж обмежених речових прав, кожне з яких має характерні ознаки, узуфрукт вирізняється таким: «1) є речовим правом, яке ставить узуфруктарія у безпосереднє відношення до речі, а не до власника; 2) є правом на чужу річ; 3) суть узуфрукта у праві користуватись річчю та отримувати із неї плоди; 4) вимога користуватись узуфруктом із збереженням цілісності субстанції речі (без зміни її суті); 5) невідчужуваність узуфрукта, його тісний зв'язок з конкретною особою – узуфруктарієм» [12, с. 58–60].

Відсутність чіткого законодавчого регулювання впроваджених правових титулів майна – «права відання державним майном» та «узуфрукта державного майна» створює правову невизначеність щодо таких понять та несе ризики непрозорості управління, відсутності належного контроля та вибуття такого майна з державної власності. Для усунення окресленої проблеми необхідно на законодавчому рівні визначити зміст зазначених правових титулів майна та встановити обсяг повноважень власника.

Необхідно звернути увагу на те, що роздержавлення, що започатковано законом, особливо в період війни, може ще більше дестабілізувати паливно-енергетичну, оборонно-промислову та інші галузі, які повинні залишатися значною мірою об'єктами державної власності, що є запорукою стабільності. Війна – не найкращий час для таких сміливих та далекосяжних експериментів з економікою, яка і без того потерпає. Індекс активності бізнесу UBI (Ukrainian Business Index) станом на травень 2024 року становить 43,7 (зі 100 можливих). Індекс зріс порівняно з попередньою хвилею дослідження (38,1) і формує новий локальний максимум (попередній максимум зафіксовано в серпні 2023 року (38,2), проте все ж залишається в зоні негативних очікувань. До вторгнення 22,3% компаній оцінювали свій стан як задовільний або поганий, тоді як у травні 2024 року таких компаній 41,6%. Лише 36,1% респондентів сподіваються на покращення фінансово-економічного стану, 32,3% вважають, що ситуація залишиться незмінною, стабілізується, а 31,6% очікують погіршення. Бізнес продовжує вказувати на такі головні перешкоди до відновлення: відсутність достатньої кількості платоспроможних клієнтів – 49,7%; непрогнозованість розвитку ситуації в Україні та на внутрішньому ринку – 46,1%; непередбачувані дії держави, що можуть погіршити стан бізнесу – 34,0%; відсутність достатнього капіталу – 32,4%; перешкоди з боку регуляторних та/або фіскальних органів – 26,1%; недоступність кредитних коштів, зокрема програми 5-7-9 тощо – 23,0%; високі податки і збори – 23,2% [13].

Отже, однією з найбільш критичних і ключових проблем, що стоїть на шляху успішної корпоратизації, є: недостатня прозорість і підзвітність управлінських процесів, що призводить до високих корупційних ризиків, неефективного використання ресурсів, недовіри інвесторів; малоефективне управління, що знижує конкурентоспроможність підприємств на ринку.

Підсумовуючи наведене, можна зробити що ефективність, прибутковість, конкурентоспроможність підприємств залежить не від форми власності, а від ефективного менеджменту, прозових правил гри, відсутності політичного впливу на управління підприємством та належ-

ного законодавчого регулювання. Чи будуть окреслені законодавчі нововведення мати позитивний вплив на державний сектор економіки покаже час.

Посилання:

1.Громов С.О. (2025) Механізм публічного урядування корпоратизації великих державних підприємств України. URL: https://karazin.ua/storage/static-content/source/documents/aspirantura/zakhysty/gromov.pdf.

2.Єфименко А. П. (2002) Регулювання припинення (реорганізації) та ліквідації юридичних осіб за проектом Цивільного кодексу України. Право України. № 10. С. 77–82.

3.Сіщук Л. В. (2013)Теоретико-методологічні підходи до розуміння поняття реорганізації. Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. Вип. 33. С. 148–161.

4. Максим Коверзнєв, адвокат Ганна Коверзнєва (2017) Правовий аспект реорганізації юридичних осіб ПГП № 6.2017. URL: http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/6/7.pdf.

5.Яцишин С. Р. (2015) Реорганізація підприємства: причини передумови, форми/ Менеджмент, маркетинг, підприємництво: перспективні напрямки розвитку: збірник тез наукових робіт учасників Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 20-21 лютого 2015 р.) / ГО «Центр економічних досліджень та розвитку». О. : ЦЕДР. С.125–127.

6. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України (2005) : у 2 т. / за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнєцової, В. В. Луця. Київ : Юрінком Інтер. Т. 2. 1088 с.

7. Жорнокуй В. Г. (2022) Сутність реорганізації юридичної особи з позиції визнання виділу одним з її видів. Вісник ХНУВС–Bulletin of KhNUIA. № 2(97). С.48–58.

8. Добровольська В. В. (2023) Корпоратизація державних підприємств: господарсько-правовий аспект. Право та державне управління. № 3 С.193–198. URL: http://pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/3_2023/30.pdf.

9. Москалюк Н. Б. (2020) Механізм корпоратизації як передумова до припинення права державної власності: історичні аспекти, сучасний стан і перспективи розвитку. С.47–52. URL: http://pjv.nuoua.od.ua/v1_2020/12.pdf .

10. Майданик Р. А., Майданик Н. І., Попова Н. Р. Європеїзація та рекодифікація.Узуфрукт (2021). URL: http://visnyk.law.knu.ua/images/articles/8-119.pdf .

11.Смітюх А. В. (2020) Щодо узуфрукту корпоративних паїв (часток, акцій). Право і суспільство. №3. С.74–79. URL: http://www.pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2020/3_2020/13.pdf.

12. Ковалик Г. І.(2016) Сервітути у римському праві та їх рецепція у праві України : дис. … кандидата юрид. наук: 12.00.01. Львів : Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. 237 с.

13. Рєзнікова В. В. Експерименти законодавця з економікою України під час війни: чи варто та які ризики (2024). URL: https://pravo.ua/eksperymenty-zakonodavtsia-z-ekonomikoiu-ukrainy-pid-chas-viiny-chy-varto-ta-iaki-ryzyky/.

Статтю було подано	19.03.2025	The article was submitted
Статтю було прийнято	15.04.2025	The article was accepted